Zbiór procesów
z 18 wieku

Cz. IV

3 Rubl
3 fl 60
1883. III. 163.

Dziady

Jakoba Gieysztora

Dziedzica

Z Biblioteki Jak. Kaz. Gieysztora

1. Wilno — Ryx.
2. Wigdorowicz . Wichert.
3 Katmanowicz Klaczko — Wigdorowicz.
4 — —
5 — —
6. Biskup Wilens.
7. Żydy — Wichert.
8 — —
9. Wulfowicz — Radziwitt.
10 Leybowicz — Menasowicz. Wigdorowicz.
11. Włościanie Star. Wielondskiego — Walewski An.
12 Poniatowscy — Walewski.
13. Zgodziński — Micewicz — Jasiński.
14 — —
15 Hausman — Piltowski —
16 Potocki — Grodno.
17 Brzostowski Xaw. — poddani Mosibrowscy.
18 Stankiewicz — Murzyński — Dedenko.
19. Domańscy. Szpink. Karmelici. Rudomina. Olszewski
20. Alexandrowicz — Grodno.
~~21 Ostokowko — Gnatowski.~~ zob. 14633. III. t. V. Nr. 13.
22. Murzyński — Ryż —
Niemcewicz — Krasnodębski.
23. Tęgoborski —
24. Goszcz — Wilno.
25 — —
26 — —
27 — —
28 — Berez Kartuzi — Niemcewicz —
~~28~~ 28a — —
Stokliński Star. — Minejko.
~~28~~ 29. Minejko — Malinowski.
30. Giepster. — Pilecka.
31 — —
32 — —

33. Sokołowski — Wilno
34. — —
35 — Karmelici — Giedroyć.
36 — Świrski. — Kowno.
37. Puzinowski — Kowno
38. Kurlewiecki — Orzeszko.
39. Dorohinyn Franc. — Orzeszko.
40 — Orzeszko
41. Piaseczki — Czernecki. Wołodźkowa. Wołodźkiewicz
42. Odyniec — Zahorski — Rymgwid Zyski.
43. Białopiotrowicz — Brygitki
44. Kozłowski — Wasilewski.
45 — —
46 Tołoczko — Kamedulii Węgier.
47. Wojnicki — Pożarski. Tayler.
48. Pohl Jgd. — Plater.
49. Przeździecki — Zasław.
50. Chrewicz — Przeździecki — Marcinkiewicz,
51 Marcinkiewicz — Radziwiłł, Chreptowicz
Sapieha.
52 Sapieha — przeździecki.
53 — —
Matuszewicze — Gierkowski — Bobrownicki
54 Klenwele — Matuszewicze — Cierkowski.
55.
56. Kliswele.

23. (22)

S P R A W A

W. J. Pana Jgnacego Tęgoburskiego Szambelana J. K. Mci.

Z W. Marcellim Niemcewiczem Podstolim Ziemi Mielnickiey, J. X. Jakubem Krasnodębskim Regensem Seminarium Janowskiego Exekutorem Testamentu.

Z J. WW. Karolem y Konstytucyą z Kniaziow Szuyskich Prozorami Obożnymi W. X. Litt. Anną z Szczytow Matuszewiczową Kasztelanową Wwdztwa Brzeskiego, z dołożeniem Potomstwa, Jozefem y Teklą z Matuszewiczow Szczytami teraznieyszemi Kasztelanami Brzeskiemi, Xawerym Hornowskim Sędzią Ziemskim Wwdztwa Brzesk: Janem y Johanną z Potockich Potockiemi Starostami Kaniowskiemi Małżonkami, Elżbietą z Tarnkowskich Matką z dokładem Opiekunow Janem Wincentym y Kazimierzem Synami Wyganowskiemi Podkomorzyną y Podkomorzycami Wwdztwa Brzeskiego Litt: Janem y Ludwiką z Patyńskich Wereszczakami Rot: Wwdztwa Brzeskiego Małżonkami; Franciszkiem Zatowskim Cześnikiem Czerniechowskim, Janem Witanowskim Rot: Wwdztwa Brzeskiego, Hyacyntem Koścą Pułkownikiem J.K. Mci, Xiążętami Adamem y Izabellą z Flemingow Czartoryskiemi Generałami Ziem Podolskich Małżonkami, tudzież Andrzeiem Sarnowskim qua Namieśnikiem Juryzdykcyi Starościńskiey w Brześciu Litt: a niewiernemi Josielem Aryawiczem Oyscem, Szolem synem Obytelnemi Brzeskiemi. Debitorami ś. p. zeszłego J. X. Szpanemberga Kanonika y Pod-Proboszczego Brzeskiego.

Z WW. Jchmość XX Konstantym Sosnowskim Biskupem Artuzyańskim Proboszczem Brzeskim, y dalszemi Osobami Stanu Duchownego favore ktorych Testament uczyniony.

W KONCU:

Z W. Elżbietą Wyganowską Podkomorzyną Brzeską, drogą Sukcessyi maiątku po J. X. Szpanembergu poszukiwaiącą

W KTOREY

To pryncypalną Sporu do Sądowego roztrzygnienia przychodzącego iest materyą, czy Testament J. X. Piotra Szpanemberga 1772 19. 9bra favore Stanu Duchownego uczyniony iest prawnie? y czy za nim XX. y Kościoły mocne są legata pozyskiwać. Druga Kwestia czy przy podniesieniu tego to Testamentu bliższi są Sukcessorowie a wstopniu Jch W. Wyganowska, lub też uprzywileiowany W. Tęgoburski w stopniu Oyca swego exportuiącego Przywiley tenże odzierżeć maiątek tymto titulo nieprawym Testamentem roszafowany.

Gdyby porządną Sądowi przynieść o całym składzie Interessu wiadomość, nayprzod okazuiem co J. X. Piotr Szpaneoberg posiadał przy śmierci swoiey z Kapitałem ruchomości, y ukogo one były lokowane.

WIADOMOSC Z TIT: TESTAMENTU.

Na Terebuniu Dobrach dawniey do Dziedzictwa JWW. Pro-

 zo-

zorów, teraz JW. Matuſzewiczowey Kaſztelanowey Brzeſkiey należących Złł: Poll: - - - - 23000,

Prowizy do S. Jana 1773, - Złot: 1,610,

Na Motykałach Dziedzictwie JWW. Szczytow Kaſztelanow Litew: - - - 21,000.

Prowizyi do S. Jana 1773. z zaległą - Złot: 3,780.

Na Janowſzczyznie WW. Wyganowſkich Podkomorzych y Podkomorzycow Brzeſkich - 10,000.

Prowizyi do S. Jana 1773. - Złot; 700.

Na Oſiatach Jana Wereſzczaki Rot. Brzeſkiego - 6,000.

Prowizyi do 1773. S. Jana - - 420.

Na Sawickich W. Zatowſkiego Cześnika Czerniechoſkiego - - - - 4,000.

Prowizyi do S. Jana 1773. Złł: Poll: - 280.

Na Krzyczewie W. Hornowſkiego Sędzie: Ziem: Brzeſk: 600.

Prowizyi roczney do J. Jana 1773. - 42.

U Joſiela Aryewicza Obywatela Brzeſkiego - 4,500.

U Szai Audarza Subryńſkiego - - 1,000.

U Hirſzy Elowicza Obywatela Brzeſkiego za dwoma obligami - - - - 370.

U Hirſzy Arędarza Pozczyńſkiego za obligiem - 426.

Od tegoż Arędy Całoroczney z Karczmy Pozczyńſkiey, y za żyto - - - 410.

Na Raczkaczkach u W. Kości Generała - 4,000.

Prowizyi na S. Ian 1773. - - 560.

Na Tereſpolu u Sukceſſorów Flemingowſkich Xiążąt Czartoryſkich - - - 438.

Summa wymienionych Summ - 67,006.

Procz tych gotowych Summ na Kartach y Obligach będących muſiał mieć przy ſobie cokolwiek gotowych pieniędzy, a zatym te wſzyſtkie wgotowiznie muſieli zagarnąc Jchmość PP. Exekutorowie Teſtamentu, do złożenia których ſą obowiązani. Tenże Teſtament Inwentarz rogaty y nierogaty tudzieſz całoroczną Kreſcencyą w Folwarku Pozezynie zoſtawioną do niego należącą nikomu nierozdyſponowaną, zoſtawił, tylko ią przedać zalecił.

Równie Ruchomości całey cokolwiek mogł mieć z Złota, Srebra, Miedzi, Cyny, Kleynotow, Etc: y co tylko ruchomością nazwać ſię może, y drobnych Sumek tego wſzyſtkiego także nikomu nic niedyſponował, świadczy o tym Teſtament przez ſłowa: „ Inne „zaś Ruchomości y ſprzęty domowe in Codicillo wyrażone, a prze- „zemnie niedyſponowane, cokolwiek ſię zbierze, iako też reſztę „Summ niedyſponowanych Prowizye na S. Jan należące (ieżeli- „bym ich nierozporządził) do wolney dyſpozycyi WW. Jchmość „PP. Exekutorow Ec: zoſtawuię „ Gdy więc pośledniey ſzego ani żadnego nie ma rozrządzenia, y z tych WW. Kuratorowie Ruchomości y reſzty Sumek kalkulować ſię winni.

Okazawſzy Stan maiątku zeſzłego J. X. Szpanemberga, przyſtępuiem teraz do okazania tey prawdy, że ten maiątek Szpanembergowſki, iako Prawnie nierozdyſponowany, oraz przeciwko woli tegoż Prawa rozrządzony, nie komu innemu, iak tylko Uprzywileiowanemu W. Tęgoburſkiemu należy.

Dawnieyſzych Praw Przepiſy widząc, że nieuſtaiąca y wygaſnąć niemogąca Familia Duchowna, przez rożne ſpoſoby przywłaſzcza ſobie Dobra Dziedziczne Ziemſkie ſłużbie woienney uległe, licznemi Prawami, mianowicie Konſtytucyą 1631. 1635, 1669, 1673. 1676, 1677. 1678. 1726. 1764 1768. y 1776. zaſtrzegła Dòbr Ziemſkich alienacye.—

Z tych niektóre, że tylko o oddaniu Dòbr piſzą, tych niewezwiem, ale które przez Teſtamenta y Summy temiż Teſtamentami zapiſane niedozwalaią Dòbr odrywać, a tym nawet ſamym Sum zapiſywać Teſtamentami na tychże Dobrach zabraniaią, te iako do przypadku teraznieyſzey Sprawy potrzebne wezwiemy.

Pierwſza w tym rządzie ieſt Konſtytucya 1676. Vol. 5. fol. 368. titulo o Teſtamentach, tak piſząca: „Statuta y Konſtytucye „Koronne o Teſtamentach Reaſſumuiąc, za zgodą wſzech Stanow „waruiemy: że na potym nikomu tak Szlacheckiey iako też y „Mieyſkiey kondycyi, Obywatelowi nie będzie ſię godziło, na Do„bra, Kamienice, Domy, y Grunta, tak Dziedziczne iako y Miey„ſkie, żadnych Summ y Obligacyi przez Teſtamenta zaciągać. Y „gdziekolwiek takowe illegabiles Summy przeciwko prawom po„zachodziły, takowe non obſtantibus quibuſvis Decretis w ktòrym„kolwiek Sądzie procuratis zanieważne deklaruiemy, y kaſſuiemy„

Wyraźnie ta Konſtytucya Sum Teſtamentami na Dobra wnoſić zabrania tu zaś J. X. Szpanemberg Kapitały ſobie ſłużące y Ewikcyą na Dobrach Ziemſkich oparte, iak ſię wyżey dowiodło, rożnemi ſpoſobami favore Stanu Duchownego zapiſał Teſtamentem, z pierwſzego zatym tegoż Prawa, upada iego Teſtament, bo Prawo rzekło: że na potym nikomu &c; nie będzie ſię godziło &c: „żadnych Sum y Obligacyi przez Teſtamenta zaciągać.„ W końcu piſze, iż takowe Summy non obſtantibus Decretis kaſſacie ulegaią.

To ieſt pierwſze Prawo nikczemniące, ten Teſtament, ktoren obarczył Summami favore Duchowieńſtwa zapiſanemi Dobra Ziemſkie gdyż te wſzyſtkie Kapitały Ewikcyą y moc ſwoią na Dobrach Ziemſkich opieraią.

Ta Konſt: w wyrazach ſwoich do Korony w ow czas ſtoſowa na na Litwę całkiem ieſt przyięta przez Konſt: 1677. Vol: 5, na karcie 526. Tit: Reaſſumptio Prawa o Teſtamentach: „Konſtytu„cyą Seymu bliſko przeſzłego Anni 1676. na Szczęśliwey Koro„nacyi Naſzey o Teſtamentach poſtanowioną. Reaſſumuiemy, „ktora y W. X. Litt. ſłużyć ma,

Bez żadney zatym wątpliwości to ſię wywieżuie, że ta Konſtytucya y na Xięſtwo Litt: rozciągnięta Teſtamentami nie każe wnoſić Sum ani obligacyi na Dobra Ziemſkie, a tym ſamym będące na tych dobrach Ziemſkich Summy Teſtamentami favore Stanu Duchownego zapiſywać zabroniła y kaſſacye ich poddała.

Ani można tak rozumieć, że J.X.Szparnemberg nie był Aktorem Dòbr, a tym ſamym nie mogł tychże Dobr do kogo innego należących obarczać Summami, lecz to krotka z tegoż prawa Odpowiedź, ktora generalnie piſze. Że na potym nikomu tak Szlacheckiey, iako y Mieyſkiey Kondycyi Obywatelowi nie będzie ſię godzi-

godziło na Dobra, Kamienice, Domy, y Grunta, tak Dziedziczne, iako y Mieyſkie żadnych Summ y Obligacyi, przez Teſtamenta zaciągać.

Skoro tedy to Prawo wſzyſtkim Obywatelom przez Teſtamenta zaciągać Summ y Obligacyi favore Duchownych zabrania, a fortiori, tym ſamym iuż wnieſionych Summ na Dobra zapiſywać niedozwala.

Ze zaś ten Teſtament legował Summy na Dobrach Dziedzicznych oparte, to ſam świadczy wymieniaiąc wſzyſtkie Dobra na ktorych Summy ſą lokowane widzieć Teſtament.

To Prawo Teſtamentami Summ zapiſanych Sukceſſorom dochodzić pozwoliło, że ſię zaś częſtokroć praktykowało, że Sukceſſorowie ſzanuiąc wolą ſwoich anteceſſorow, niedochodzili Summ tych przez Teſtamenta na Dobra Ziemſkie wnieſionych, a Rzeczpoſpolita w oddaleniu Dobr zmnieyſzaną zoſtała. Przeto zapobiegaiąc temu uſzczerbkowi w R. 1726. dozwoliła w takowym zdarzeniu każdemu Szlacheckiemu brać Delacyę y połowę tych rzeczy Delatorowi, a połowę ad diſtributivam regiam gratiam zoſtawiła ſłowa: 1726. R. Vol 6. fol 488. tit: Warunek de non alienandis Bonis: „Lubo to wielu Prawami y Konſtytu„cyami Seymowemi ſpecialiter R.1631. 1635.1669. y 1676. (któ„ra ſzczegulnie o Teſtamentach piſze i KaſſatęSumm przeznacza, y „w tym Punkcie iuż cytowana) per expreſſum warowano ieſt &c: „wiele Klaſztorow, Zakonów, y Plebanów częścią za Teſtamentami „legacyami &c: poprzyczyniali &c: takowe Actus pro nullis ac „irritis deklarowawſzy których połowa Delatori, połowa ad diſtri„butivam Iuſtitiam noſtram Iure Caduco Perſonæ nobili conferendo „należeć ma.

Te Prawo reaſſumuiąc Konſt: 1676. y rygor nieważności Tranzakcyi rozciągaiąc iuż nie Sukceſſorom ale Delatorom y Uprzywileiowanemu Summy przyſądzić każe, a ten ieſt punkt przeciw W. Wyganowſkiey Sukceſſyi poſzukuiącey.

W Porządku Praw Kraiowych naſtąpiła Konſtyt: 1764. pod tit: Warunek Miaſt W. X. Litt: taki do tego przypadku maiąca wyraz: wſzyſtkie Prawa, a mianowicie Konſt 1676. y 1677. reaſſumuiąc &c: A gdyby takowe Summy przez Teſtamenta, Legacye, Donacye &c: po Konſt: 1677, dla Stanu Duchownego wnieſione y opiſane być ſię pokazały, tedy takowe legacye &c: cuiuſcunque tituli Donacye y Summy za nieważne Deklarowała.

Lubo ta Konſtytucya do Dóbr Mieyſkich tylko piſzę iednak reaſſumuiąc Konſt: 1676. ktora piſała o Dobrach Ziemſkich tym ſamym ią y Dóbr Ziemſkich rozciągnełe, ile ze pośledniey ſza Konſt: 1776. pod tyt: Coequacia te 1764. R. Konſt: directe za należącą do Dobr Ziem: przeznacza czytać.

Naſtepnie Konſt: 1768. R. Vol: 7.fol: 819. reaſſumuiąc Konſt: 1635. 1669. 1726. y 1676. zakazała aźeby Teſtamentami nic favore Stanu Duchownego zapiſać nie wolno było w ſłowach. „Co „ſię tycze Teſtamentow wolność wſzyſtkim dyſponowania rebus „mobilibus, podług Prawa dawnieyſzego favore Oſob Swieckich in „omni zachowuiemy a wſzelkich Legatow y Zapiſów przez też

„Teſta-

Teſtamenta a decumbentibus in lecto egritudinis in rem Stanu Duchownego i Kościołow czynić omnimo pod nieważnością onychże zabrania. Wyraznie więc ta Koſt: 1768 żadnych Teſtamentami Legatow czynić zabroniła.

To Prawò wewſzyſtkim ieſt przez Konſt: 1776 Ru Titulo: tranzakcye po Teſtamentowe reaſsumowane w ſłowach „ Reaſsumuiąc Konſt: względem nie oddalania Dóbr Ziem: od Stanu świeckiego, w ktòrey wyraźnie Ru 1768 fol. 350. (podług dawney Edycyi folium zanotowane) uſtanowiono, ażeby żadne Legata i zapiſy przez Teſtamenta a decumbentibus in lecto ægritudinis in rem Stanu Duchownego i Kościołow pod nieważnością onych nieſtawały, dokładamy, tym więcey po Teſtamencie ręczne Legata waloru żadnego mieć nie powinny in rem Stanu Duchownego naſtąpione, Dekreta zaś po Konſt: 1768, z pokrzywdzeniem Sukceſsorów w Juryzdykcyi Ziem: przeciwko temu Prawu, ab Anno 1768. favore Duchowieńſtwa wypadłe ad Competens forum pro reſolutione odſyłamy.

Naywyrazniey ta Konſt: nie tylko Teſtamenta favore Duchowieńſtwa zaſzłe kaſsuie, ale też Dekreta zapadłe denowo rozſądzić każe.

Widząc tak iaſno brzmiące Prawa, trzeba koniecznie być przekonanym, że Teſtamentòw favore Duchowieńſtwa czynić niewolno, i temiż Teſtamentami, ani Dòbr, ani ſumm zapiſywać Duchownym i Kościołom niegodzi ſię.

Czytaiąc tak wyrazne Prawa JXX. Legataryuſze, i niemogąc ſię ich mocy oprzeć, powiadaią iż oſtatnie dwie Konſt: 1768. i 1776, Ru ſłużą Prowincyow Koron. nie zaś Litwie.

Nie trzeba długo nad rozwiązaniem tego Punktu zaſtanowiać ſię, gdy całą ſprzeczkę przeczytanie tych Praw załatwia, piſzą one ogulnie do obydwóch Narodow, nigdzie nie wytykaiąc, ani nawet oboiętnym wyrazem n'edaiąc porozumienia, że tylko ſzczegulnie favore Prowincyi Koronnych ſtanowione były. *Widzieć i czytać z pilnością te Prawa.*

Skoro więc z uważnego przeczytania i przetrutynowania tych Praw, ta ieſt pewna wiadomość, iż one ogulnie do całego Narodu Koronnego i Litt: Piſzą, niemożna ich nazywać ſtoſuiącemi ſię do Korony, gdy one tego nie mòwią, ale owſzem przekonywaią, że ſą ogulnym dla obu Narodow Prawem.

Wcale nie ſilny bierze ſtrona JXX. Legataryuſzow Argument, iż dla tego te 1768. i 1776. Konſt: ſą Koronne, iż pod tytułem Konſt: Koronnych ſię nayduią.— Bo to ieſt bez wſzelkiey wątpliwości, iż Konſt: na cały Narod piſane zawſze kładą ſię pod Tytułem Konſtytucyi Koronnych a ſzczegulnie do Prowincyi Litt: reguluiace ſię pod tyt: Litt: umieſzczaią ſię.—

Tak w Konſt: 1768. Prawa pod tytułami— Akt Limity Plenipotencya— Dwie prorogacye Seymu— Traktaty— Ratyfikacya Traktatu— Kommiſsye do Traktowania Dworami Cudzoziemſkiemi o Kupcach Roſsyiſkich— Favore z Domu Saſkiego— Porządek Seymowania— Porządek Rady Senatu— Porządek Seymikowania— Seym Ordynaryiny— Summy

my Xżętom Radziwiłłom— Zawdzięczenie Ur: Ponińſkiemu— Kommiſsye Skarbowe Oboyga Narodow— Obiaśnienie władzy Kommiſsyi— Jntraty Stołu Naſzego— Podwyżſzenie ceny Moſtowego— Porównanie Cła— Porownanie ſprawiedliwości— Obiaśnienie dzieſięcioletnich Luſtracyi— Kommiſsye Woyſkowe— Buławy Obóyga Narodow— Juryzdykcya Marſzałkowſka— Wyznaczenie Aſseſorow— Aſseſsorowie— Ordynacya Judicii mixti— Reaſsumpcyą Konſtytucyi pro re Xżąt Radziwiłłow— Evocatio extra forum— O Dzieſięcinach w Koronie i w W. X. Litt:— Exekucya Dekretu— Znieſienie Kondemnat— O Przyſiędze Urzędnikow Grodzkich— Naznaczenie Sądu dla Xiążąt Radziwiłłow— Ordynacya Sądow Ultimæ Jnſtantiæ— Opactwa— (podług którey nic niezmieniaiącey o Litwie Dobra XX. Kanonikow Regularnych Widziniſkich doſtały ſię do Biſkupſtwa Jnflantſkiego) Rekwizycya do S. Stolicy Apoſtolſkiey— Obieranie Stanu— Odnowienie i ocalenie Prawa Kollacyi— Lokacya Tatarow— (która przez Konſt: 1775. i 1786. ieſt dla Litwy zaſłużącą wytłumaczona) Ubeſpieczenie Tatarow— Rozkrzewienie Manufaktur— Beſpieczeńſtwo ſumm Cudzoziemcow— Warunek Miaſt— Wzgląd na Ludzi Condicionis Civilis— Kommiſsye do Ekonomii, za którą i w Litwie Kommiſsye były— Sprawa Mozarowſka— Oſtrzeżenie Dòbr idących w zamiane— Ubeſpieczenie Dziedzictwa Xżąt Sapiehow— Obiaśnienie Konſt: de illegitima Prole— W końcu o nie oddaleniu Dòbr Ziemſkich od Stanu Swieckiego—

Pod tymi tytułami kilkadzieſiąt Praw nayduiących ſię iedne ſpecifice wzmieniaiące Litwe, Drugie tylko ogulnie mowiące wſzyſtkie atoli na obydwa Narody należą luba pod tytułami Konſtytucyow Koronnych ſą umieſzczone, żaden więc ztąd nie ieſt Argument gdyż przez ten zakroy kilkadzieſiąt Konſtytucyi Litwie ſłużących chcą ſkaſsować.

Bliżey atoli do wglądnienia w te Konſtytucyą przyſtępuiąc, że wſzyſtkich względow to naydziem dotykalnie, iż ona obydwòm Narodom ſłuży.

Tytuł położony— *O nieoddaleniu Dòbr Ziemſkich od Stanu Swieckiego* iako ogulnie piſzący każe wieryć, iż ta Konſt: na cały Narod ſtanowiona.

Daley ta 1768 Konſt: Reaſsumuie Konſt: 1635. 1669. 1726. i 1676. Te zaś iż do całego Narodu ſtoſuią ſię ròwnie naypewnieyſza wiadomość.

Co zaś do Reuſsumowaney Konſt: 1726. to Sądowi dokładniey uwiadamiamy— Jż ona directe do prowincyi Litt: ſłużý, bo Wolumine 6. właśnie między Konſtytucyami Litt: umieſzczona, a ſtrona we wſzyſtkich Woluminach niepokaże takiego przykładu, żeby pod Litewſkich Konſt: Tytułem, były Prawa Koronie ſłużące, gdyż co Litwa chciała mieć dla ſwoiey Prowincyi ſłużącego, to pod ſwoie tytuły podgarneła, a co chciała mięć z Koronnemi Prowincyami wſpòlnego, to pod Tytułem Konſtytucyi Koronnych dozwoliła umieścić.

Że ta Konſt: 1726. pod Tytułami Konſt: Litt: nayduie ſię

i że

i że directe Litwie służy o tym Konst: 1764 Tit: ubespieczenie Miast tak napisała. Oraz „ Konst: ani 1726. Tit warunek de non alienandis bonis od Stanu Rycerskiego i Mieyskiego do Duchownego między Litewskiemi Konstytucyami umieszczoną, że i Koronie tak do Mieyskich iako i Ziemskich Dòbr służy deklaruiemy.

Z przepowiedzianey explikacyi zostawszy Sąd za informowanym, że Konst: 1726. dla Litwy służąca i między Litewskiemi Konstytucyami będąca iest przez Konstytucyą 1768. Roku reassumowana, kto powątpiewać będzie, że taż Konst: na obydwa Narody rozciągasię, ile że nawet taki Tytuł ma iak Konst: 1726. barwiany.

Daley zważyć stosowność tey 1768. R. Konst: y do Litwy Pisze ona, y od teraźnieyszey Konst: sine Consensu Rzpltey Fundacyi nowych y Zapisow sub nullitate ich czynić zakazuiemy, ktorą więc Konst: poprawioną tym Prawem; o to Litt: 1726. bo ona dozwoliła pierwsza po Konst: 1669. sine Consensu Rplicæ nowe fundacye czynić, więc koniecznie myślić należy y potrzeba, że ta Konstytucya na cały Narod, a tym samym y dla Litwy stanowiona.

Bo Prowincya Litt: niezmiernie czułaby się bydź ukrzywdzoną, gdyby te Dobrodzieystwo Prawa względem nowych fundacyi tylko do Korony rozciągnięte było.—

Daley ieszcze rozciągałyby się krzywdy takie oto reemptionalnych y obligationis summ niezaprzysięgaliby Xięża. Oto Testamentami wszystko zagarneliby, ktorych czynić taż Konst: favore Stanu Duchownego zabroniła, oto Szlachta Prowincyi Litew: ani po Opatach, ani po żadnych Duchownych w trzech częściach maiątku by przez Sukcessyą niebrała, oto, Mnichy y Mniszki cały swoy sukcessyiny maiątek wnieśliby do Zakonow czego taż Konstytucya zabroniła reassumuiąc Konst: 1764. Roku Convocationis także na cały Narod stanowioną. *ktorą Czytać.*

Gdyby bliżey przekonać Sąd, że ta Konst: do całego Narodu stanowiona; Cytuie teyto 1768. Roku Konst: w ostatnim punkcie takie słowa:= „ Chcąc przy tym ubespieczyć wszystkich Obywatelow publicznym Rzpltey potrzebom użytecznych stanowiemy, aby abhinc wstępuiących do Klasztoru Mniszek: to tylko było domowey substancyi uczestnictwo, ktore służy y stanowi Duchownemu Zakonnemu według Ustawy konwokacyiney 1764. dla męskiey płci &c.

Nad tym szczegulniey teyto Konst: 1768. Roku punktem zastanawiaiąc się, gdy ona napisała, iż ona ubespiecznia wszystkich Obywatelow maiątku publiczney Rzpltey potrzebie. Użyteczne, kto ieszcze powątpiwać będzie, że ta Konst: y do Litwy służy, bo pytam się czy Prowincya Litt: ma Obywatelskie maiątki Rzpltą składaiącą czy nie? skoro tey iak słońce iasney prawdzie wyprzeczyć niemożna, że mòwiąc ogulnie o wszystkich Obywatelach y o całey Rzpltey niemożna razem niemowić y Prowincyi Litt: ktora iedno Rzpltey składa ciało ustać więc powątpiewanie powinne, iż ta Konst: 1768. y do Litwy rozciągnięta y tey prawdzie ten by tylko przeczył, ktoryby chciał wyprzeć, że Litwa y Jey Obywa-

tele nieſkładaią Rzpltey Polſkiey, y ten targałbyby ſię na Nayświętſze Unii Prawa.

Mówią Xięża uſiłuiący przy cudzym nieſłuſznie utrzymać ſię maiątku, że ta 1768. Roku Konſt: ani iednego ſłowa o Litwie w ſobie nie ma a zatym do Litwy ſtoſtować ſię nie może. Pytam ſię Xży, czy ieſt w tey Konſt: choć iedno ſłowo o Koronie? niemaſz więc z tego Argumentu ani do Litwy, ani do Korony te Prawo nie ſtoſowałoby ſię.

Lecz my inaczey probuiem, bo ſkoro znayduiem w tym Prawie 1768. reaſsumpcyą Praw dawnieyſzych obu Narodom ſłużących, ſkoro znayduiem reaſsumpcyą Konſt; 1726. Litewſkiey, ſkoro znayduiem wyrazy ſtoſowane do wſzyſtkich Obywatelow y do całey Rzpltey niemożem inaczey myśeć, iak zgodnie z Prawa brzmieniem, iż one do całego Narodu napiſane a zatym y Litwie ſłużące, bo ona także Rzpltą ſkłada.

Rozwiązawſzy zatym zarzut co do Konſt: 1768. ſtoſowany, idziem porządkiem do rozwiązania zarzutow przeciwko Prawu 1776.Roku rzuconych iakoby i te Prawo niemiało doLitwy, tylko do Korony ſłużyć.

Czytanie tego prawa ułatwia wſzyſtkie zarzuty, kore gdy reaſsumuiąc Konſt: 1768. wyżey położoną rzekło ogulnie do całego Narodu, tym ſamym y do Litwy ſtoſować ſię powinno

Czytać te Prawo.

W tym prawie y to zważyć należy, iż one nawet Dekreta Ziemſkie przeciwko Konſt: 1768. Roku zapadłe podnioſło.

Ani ſżkodzi tey Konſt: podobny pierwſzemu zarzut, iż ona między Koronnemi nayduie ſię, gdyż bardzo wiele ieſt ogulnych praw pod Tytułami Koronnemi, ktore ſię y do Litwy ſtoſuią iako to Akt Konfederacyi. Prorogacye, ratyfikacye, Rada Nieuſtaiąca, materye po-Jezuickie, Woyſkowe, Sędziow Seymomowych, zbiòr praw Sądowych Zamoyſkiego, Tranzakcye poteſtamentowe ktorey do teraźnieyszey Sprawy używamy, konwikcye w ſprawach Kryminalnych, Warunek Kontraktow zaſtawnych, zagrodzenia młodym. tracenia ſubſtancyi, ubeſpieczenie długow Naſzych Krolewſkich. Obiaśnienie Legis ſumptuariæ, zakwitowanie Kommiſsyi likwidacyiney, Regulament dla Skarbów Oboyga Narodów, uchylenie Kommiſſyi Emphiteutycznych, przenieſienie penſyi Podſkarbim Nadwornym, wyznaczenie Kommiſſarzow do Kommiſsyi Skarbowych y Edukacyiney, Sprawiedliwość Obywatelom.

Ggdyby zatym ſtoſować ſię do Argumentu Xięży tedy ſądzić by należało, że te wſzyſtkie Prawa, lubo w więkſzey ich części nie maſz nawet wzmianki o Litwie, nie ſłużą dla Prowincyi Litewſkiey, lubo to wſzelkiey ſłuſzności y Prawu ſprzeciwiałoby ſię.

Wyprzeć tey prawdzie niemożna,że Konſtytucye całemuNarodowi, tak Koronnemu, iako Litewſkiemu ſłużące ſą pod Tytułem Konſtytucyow Koronnych te zaś ktore tylko Litwa dla ſiebie mieć chciała bez ſpòlności z Koroną te podTytułamiLitewſkich Konſtytucyow mieściła. A z tąd niezbita wypada konkluzya, iż gdy prawo 1768. y 1776. w tenorze ſwoim światłe, ogulnie do Obywa-

telow

telow całey Repltey piſzące, w ſzczegulności o Koronie nie wſpominaiące tedy iż y do Litwy ſłużą, naywidocznieyſza ieſt prawda.

W tey co do Praw kweſtyi, nietylko ſwoią W. Tęgoborſki ma ſprawe ale całey Prowincyi bo w iego przegraney cała pregrałaby Prowincya y Stan Rycerſki w niey mieſzkaiący, czego niemoże ſię ſpodziewać w Sądzie nadto dobrze Prawo znaiącym.

Lecz co w ten błąd wprowadza Xięży, iż oni ſłużące prawa całemu Narodowi tłumaczą, iż tylko ſłużą Koronie, o to rezolucye Rady Nieuſtaiącey wroku 1778. 28. Sierpnia y 1787. z reaſſumpcyą pierwſzey wypadłe, tłumaczące iż 1768. y 1776. roku prawa ſamey Koronie ſłużą, ktorey ſłowa: My Krol &c: Deklaruiemy, iż tak prawo 1768 roku Tyt: o nieoddaleniu Dobr Ziems: od ſtanu Swieckiego, iako y drugie 1776. Tyt: Teſtamentowe ſame w ſwoich wyrazach dosyć ſą iaſne, że tylko dla Prowincyi Koronnych uchwalone.

Nader mylnie ta rezolucya ſtaneła tłumacząca, że tylko Koronie ſłużą te prawa, bo wyżey rzekłem, y ſame te prawa iaſno z ſiebie tłumaczą, że na całą Rzeczpoſpolitą ſtanowione.

Wypada tu pytanie nader nietrudne do rozwiązania, czy Sąd prawa iaſnego, czy rezolucyi Rady ſłuchać ma? Zapewne że Sąd przychyli ſię do prawa, bo przyſiągł na tym, iż podług prawa ſądzić będzie; y z mocy zatym przyſięgi y z mocy prawa, ktore ieſt ſilnieyſze nad rezolucyą Rady czaſem ſubreptitiæ przez ſtronę zyſkaną, uzna prawa 1768. y 1776. ſłużące Litwie.

My ze ſtrony W. Tęgoburſkiego na tłumaczenie Rady tłumaczenie prawa 1778. roku ſkładamy. Tym ſpoſobem.

Oto Konſt: 1776. ta ſama, ktora o Tranzakcyach Poteſtamentowych piſze a przez nas ieſt do ninieyſzey ſprawy zacytowana, ta ſama mowię Konſt: na drugiey a wraz naſtępuiącey karcie napiſała pod Tyt: = Warunek kontraktow Zaſtawnych y Dobr more potioritatis poſiadanych = takową Konſt: ogulną nic o Litwie nie wſpominaiąc w ſłowach: = Kiedy wyraźnie Konſt: 1726. ubeſpieczyła, a præſtando calculo zaſtawnych Poſſeſsorow przeciw ktorey, rożne poźniey wypadły Effata, z gruntu ſprawiedliwość wruſzaiące, ſtanowiemy przeto, aby wſzyſtkie Juryzdykcye niezważaiąc na takowe effata, podług prawa wyżey wſpomnionego 1726. R. Zaſtawnikow y przez potioritates, poſtanowionych Poſſeſſorow do rachowania ſię z Prowentow niepociągały.

Te Prawo 1776. lubo między Konſt: Koronnemi położone lubo o Litwie nic niewſpominaiące, y ieſzcze Konſt: 1726. Roku Koronną Konſt: cytuiące, iednakże w ogulnych wyra-

zach do całego Narodu pisane, przeto go Prawo 1778. wytłu-
maczyło, iż y na Litwę służy; kładziem te całe Prawo 1778.
pod Tytułem: Warunek dla Korony y W. X. Lit: „ 2do. Kon-
„stytucya 1726. y 1776. de potioritatibus y o warunkach Pos-
„sessorów zostawionych, iasno stanowione nienaruszone, mięc
„chcemy Rezolucye przeciwne hoc in puncto uchylamy.

Sama nawet Rada Nieustaiąca, daiąc Rezolucyą na Me-
moryał W. Wierzeyskiego Pisarza Grodzkie: Nowogrodzkiego
wyznała w Roku 1786. 28. Aug: iż ta 1776. Roku Konst: o
Prawach zastawnych pisząca do Litwy służy. Czytać Rezo-
lucyą Rady.

Gdy tedy iasno probuiem, że Rezolucya Rady poźniey-
sza y Prawo 1778. tak wytłumaczyły, iż Konst: 1776. ogul-
nie pisana, lubo pod Konst: Koronnemi nayduiąca się, y na
Litwę rozciąga się, coż znaczyć będzie ta rezolucyika, y Pra-
wu, y własnym Rady rezolucyom sprzeciwiaiąca się.

Kto tu do rezolucyi Radnych choć na ieden moment
przychyli przekonanie, gdy ona podług widzimi się swego,
podług mocy intrygi osób w niey zasiadaiących, sobie y Pra-
wu przeciwne wydawała rezolucye, nayłatwiey tey to Ra-
dzie było powiedzieć, że ogulna na cały Narod stanowona
Konst: nie służy Litwie, kiedy ona pod Tytułami Litewskiemi,
y dla Litwy szczegulnie stanowione Prawo rozciągneła do
Korony.

Dostatecznie to iest wiadomym światłem Sadowi, że Li-
twa w. r. 1775. dla zaludnienia mieysc pustych dozwoliła ku-
pna różney kondycyi Osobom, y nawet Cudzoziemcom, o
czym przeświadcza Prawo pod takim Tyt: będące = Spo-
sób zaludnienia y wprowadzenia Summ do Prowincyi W. X.
Litt: Zdaie się zatym, iż te Prawo bez naymnieyszey oboię-
tności dla Prowincyi Litt: samey służy.

Atoli Rada Nieustaiąca przez rezolucyą swoią pod dniem
9. Czerw: r. 1786. wydana powiedziała, że ona y do Korony
służy słowa rezolucyi = Jest nadto Prawo Kraiowe 1775. r.
miedzy Prawami Litt: umieszczone na Koronę rozciągaiące się
Vol. 8. fol: 650. bedące, które w sposobie zaludnienia y wpro-
wadzenia Summ do Kraiu, oraz pomnożenia Bogactw onegoż
pozwala Cudzoziemcom w Kraiach Rzpltey osiadać &c:

Łecno zatym było Radzie, która Litt: Prawa przeno-
siła do Korony, było powiedzieć y Litwę do ogulnych Praw
Rzpltey służących nieprzypuszcza.

Niechce Sądu trudnić dalszą cytacyą rezolucyi Radnych
Prawu przeciwnych, bobym tey y na pietnastu nieumieścił
Arkuszacc, dosyć iest przytoczyć nieoschłe Seymu teraźniey-
szego Prawo kassuiące Radę z iey Opisami lat 1775. y 1776.
Poznał Narod, nietylko nieużyteczność ale nadto szkodliwość
tey to naydzikszey w Kraiu naszym Republikantskim Ma-
gistratury, sprzykrzyły się mu nieustanne Obywatelów na

każdym

każdym Seymie ſprawiedliwe ſkargi, niechciał ſię zatrudniać kaſſacyą iey rezolucyi bezprawnych, wykorzenił przeto te całkiem drzewo, które truiący ſpokoyność Obywatelſką rodziła owoc.

W tym mieyſcu nad tym ieſzcze zaſtanowić uwagę należy; popiſuią ſię Xięża dwoma Rezolucyami 1778. y 1787. ktora pierwſzą reaſſumowała, tą oſtatnia ieſt, przed Deputacyą do examinowania czynności Radnych zaſkarżona, przekonany Narod tym y dalſzemi zaſkarżeinami, gdy na teraźnieyſzym Seymie ſkaſſował Radę, tym ſamym obalił y tę rezolucyą, na ktorą ſkarga zaſzła.

Teraz więc ieſzcze to powtarzam; co ieſt mocnieyſzego, czy dotąd żyiących Praw 1768. y 1776. niewątpliwe wyrazy? czy umarłey Rady bezprawne rezolucye?

Skoro więc to niewątpliwie wyraża ſię że Prawa 1768. y 1776. nietylko na Koronne ale y na Litwę ſłużą, a te decumbentibus in lecto egritudinis legatow favore Stanu Duchownego czynić zabraniaią zatym, iż Sąd Teſtament J. X. Szpanemburga iako nieprewny zniſzczy, a maiątek cały W. Tęgoburſkiemu za Przywileiem Juris Caduci przyſądzi.

W tym mieyſcu y ta ieſzcze dołącza ſię Uwaga z mocy Prawa wypływaiąca = JX. Szpanemberg był kondycyi Mieyſkiey iak złożone przez W. Wyganowſką poświadczaią dowody = Prawo tegoż 1768. r. Seymu pod Tyt: Warunek Miaſt y Miaſteczek naſzych Królewſkich w Koronie y w W. X. Lit: Mieſzczanom favore Stanu Duchownego Legatow czynić zabrania przez ſłowa: = Jako zaś ieſt Prawem oſtrzeżona Dobr Ziemſkich y Mieyſkich in manus mortuas Alienacya tak Prawa wſzyſtkie w tey mierze potwierdzaiąc &c: Legata ad cauſas pias &c: Mieſzczanom odtąd ſub nullitate zapiſow y Teſtamentów zakazuiemy, y Kancellarye, ktoreby takowe zapiſy y Teſtamenta ad Acta przyimowały karze in Contravenientes Prawu podpadać maią.

Y z tego zatym Prawa JX. Szpanemberkowi iako kondydyi Mieyſkiey będącemu, niewolno było czynić przez teſtament legacyi y dla tego to w Aktach ani Ziems: ani Grodz: niebyło tego Teſtamentu ale tylko w Konſyſtorſkich był na rekollekcyach, bo teraz cytowane Prawo zabroniło takich przyimować legatow.

Wywiązawſzy rzecz przeciwko Lagataryuſzom, teraz idzie tylko kweſtya z Sukceſſorami czyli W. Wyganowſką Podkomorzyną Brzeſką ſtopień teyże Sukceſſy reprezentuiącą.

Całe Prawo Sukceſſorſkie rozwięzuie Konſt 1768. roku Traktatowa, ktora do trzech lat po Cudzoziemcu w Pańſtwach Rzplitey zmarłym Sukceſſorom prawo zoſtawuię, po ktorych upłynionych, Przywileiowi Juris Caduci, drogę y Prawo otwiera. *Czytać to Prawo.*

Pytamsię czy po roku 1772. Sukcessorowie odzywali X. Szpanemberka do Sukcessyi lub nie? wyprzeć tey prawdy nie zdołaią, że nie odzywali się, ale górą 10. lat milczeli, y według tego Prawa 1768. y według Statuta Litt: Ar: 91. z Roz: 4. wiecznie iuż milczeć maią.

Prawo zaś 1726. w kwestyi, gdzie alienacya zadaie się całkiem Sukcessorow odpych, a delacyi y Kadukowi wszystko oddaie.

Przy takim usprawiedliwieniu kończy się rzecz na tym ażeby cały maiątek favore stanu Duchownego przez Testament X. Szpanemberga rozdyspónowany był W. Tegoborskiemu z Procentem od daty Testamentu przysądzony, y z Expensami do 10,000. Zł: Pol: wyłożonemi.

O CO MANDATT.